

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3577>

AB ÜLKELERİNDE YÜKSELEN POPÜLİZM, BREXIT VE AB'NİN GELECEĞİ RISING POPULISM IN THE EU COUNTRIES, BREXIT AND THE FUTURE OF THE EU

Murat AKTAŞ*

Öz

1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlayan Avrupa entegrasyon süreci üye ülkelerde refah devletini geliştirerek bir cazibe merkezi haline geldi. Ancak küreselleşme süreciyle birlikte üye ülkelerde gelişen ekonomik krizler, işsizlik, göçmen akınları, aşırı sağcı ve popülist siyasi parti ve hareketlerin yükselmesine olanak sağladı. Bu durum Avrupa Birliği'ne (AB) veya bazı politikalarına karşı olanların sayısını zamanla arttırdı. Böylece Birleşik Krallık'ta 23 Haziran 2016'da yapılan Brexit referandumunda referanduma katılan seçmenlerin çoğunluğu Avrupa Birliği'nden ayrılma yönünde oy kullandı. Ancak Brexit Antlaşmasının Birleşik Krallık Parlamentosu'nda kabul edilmemesi üzerine Brexit bir türlü gerçekleşemedi. Birleşik Krallık üyelikten beri en büyük kriz ile karşı karşıya kaldı.

Şimdi Brexit'in gerçekleşmesi durumunda AB'nin geleceğinin ne olacağı merak edilmektedir. Acaba Avrupa Birliği siyasi olarak daha entegre bir örgüt (bir tür federal birleşik Avrupa) yönünde mi yoksa daha ziyade ekonomik bir birlik yönünde mi ilerleyecek? Ya da bazılarının iddia ettiği gibi bir dağılma sürecine mi girecek? Bu çalışma Avrupa Birliği ülkelerinde yükselen popülizm, Brexit süreci ve bunların AB'nin geleceğine etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Birleşik Krallık, Brexit ve Popülizm.

Abstract

The European integration process, which began in 1951 with the European Coal and Steel Community, became a centre of attraction by developing the welfare state in the member states. However, the globalisation process followed by the economic crises in the member countries, unemployment and influx of immigrants allowed the rise of far-right and populist political parties and movements. This increased the number of people who opposed the European Union (EU) or some of its policies. Thus, in the United Kingdom on 23 June 2016, the majority of voters in the Brexit referendum voted to leave the European Union. However, the Brexit Treaty was not accepted by the United Kingdom Parliament and Brexit could not be realized yet. Thus the UK has faced the biggest crisis since its accession to the EU.

We are now wondering the impact of Brexit on the European Union if it will happen. Will the European Union move towards politically more integrated organisation (kind of federal united Europe) or rather an economic union? Or will the EU go through a disintegration process, as some claim? This study aims to analyse the rising of populism in the European Union countries and the Brexit process and the future of the EU.

Keywords: European Union, United Kingdom, Brexit and Populism.

* Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muratmha@hotmail.com

GİRİŞ

Birinci ve İkinci Dünya savaşlarında büyük yıkımlar yaşayan Batı Avrupa ülkeleri bir daha bu tür acılar ve yıkımlar yaşamamak ve Kıta'da kalıcı bir şekilde barışı tesis etmek için 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurarak bir entegrasyon süreci başlattılar. Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un öncülük ettiği bu süreç, 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulması ile devam etti. Bu topluluklar daha sonra 1967'de Avrupa Toplulukları (AT) ve 1993'te Avrupa Birliği'ne dönüştü. Böylece milyonlarca insanın öldüğü dünya savaşlarından ders çıkaran Avrupalılar, İkinci Dünya Savaşı sonrasında demokrasi, insan hak ve özgürlükleri ve hukuk devletinin geliştiği bir sürece girdiler. Avrupa Birliği kuruluşundan beri bir tür demokrasi, insan hakları ve refah alanı geliştirerek önemli bir çekim merkezi oldu. Dünyanın en büyük bölgesel entegrasyon ve barış projesi olarak kabul edilen AB, kuruluşundan itibaren üye sayısını ve işbirliği alanlarını arttırarak günümüze kadar geldi. Ancak bu süreç uzun sürmedi (Aktaş, 2018, 276). Küreselleşme süreci ve bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte Avrupa Birliği de çeşitli sorunlar ve krizlerle karşı karşıya kaldı. Bu sorunlardan biri de aşırı sağ ve popülist hareketlerin yükselmesi oldu.

Daha İkinci Dünya Savaşı'na yaşayan tanıklar bile hayatta iken, onu bu savaşlara iten önemli etkenlerden biri olarak görülen aşırı sağ görüşler savunan siyasi partiler, adeta salgın gibi Eski Kıta'nın birçok ülkesine yayılarak siyasette önemli birer aktör haline geldiler. 1980'lerden itibaren gelişmeye ve alan kazanmaya başlayan aşırı sağcı partiler, 1990'ların sonundan itibaren daha da alan kazanarak ses getirmeye başladı. Özellikle 11 Eylül 2001 terörist saldırılarını müteakiben daha yaygın bir şekilde gelişen aşırı sağcı ve popülist siyasi parti ve hareketler, Avrupa Birliği ülkelerinde önemli siyasi aktörler olmaya başladı. İtalya ve Avusturya'da iktidara gelen bu siyasi akımlar, Birleşik Krallık'ta ise hem ülkenin hem de Birliğin kaderini etkileyecek olan Brexit referandumunda belirleyici oldu.

Birleşik Krallık halkı 23 Haziran 2016'da yapılan Brexit referandumunda Avrupa Birliği'nden ayrılma yönünde oy kullanarak AB tarihinde bir ilke imza attı. Ardından Birleşik Krallığın AB'den ayrılması ile ilgili yürütülen müzakereler sonucunda Londra ve Brüksel Brexit konusunda anlaşmaya vardı. Ancak Birleşik Krallık Parlamentosu'nda onaylanması gereken Brexit Antlaşması bir türlü onaylanamadı ve Londra 21. Yüzyıldaki en derin siyasi kriz ile karşı karşıya kaldı. Daha ayrılık başlamadan üç başbakan değişti. Brexit sürecinin hem Birleşik Krallığın hem de AB'nin de yapısını ciddi biçimde etkileyeceği yaygın bir şekilde tartışılmaktadır.

1. BREXIT

Brexit kavramı; Birleşik Krallığın Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılma sürecini kısaca ifade etmek için 'Britain' ve 'Exit' kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşturuldu. Avrupa'da siyasi bir birliğe karşı olan ve daha ziyade Kıta'da serbest bir pazar kurulmasından yana olan Birleşik Krallık bu yüzden Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluşunda yer almayarak bu arzusunda direnmeye çalıştı. Ancak bu toplulukların başarılı sonuçlar vermesi ve cazibe merkezi haline gelmesine dayanamayan Birleşik Krallık 1961'de üyelik başvurusunda bulundu. Fakat üyelik başvurusu Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle tarafından veto edildi. 1967'de tekrar üyelik için başvuruda bulunan Londra'nın bu başvurusu da yine Fransa tarafından veto edildi.

Üyelik başvurusu iki kez red edilen ve Avrupa Toplulukları'na ancak 1973'te üçüncü başvurusu sonucunda girerek üye olabilen Birleşik Krallık, daha üyeliğinin birinci yılında bu üyeliği sorgulamaya başladı. Üyelik koşullarının adil olmadığını ileri süren Londra, 1975'te Avrupa Topluluklarından ayrılmak için referanduma gitti ancak bu referandumda Birleşik Krallık seçmenleri yaklaşık üçte iki oranında Avrupa Toplulukları'da kalma yönünde irade beyanında bulundu. Bu referandumda seçmenlerin % 67.23'ü kalmak % 32.77'si ise ayrılma yönünde oy kullandılar. Bu sonuç o zamanlar geleceğe dair umut, refah ve barış vadeden Avrupa entegrasyon projesine yönelik beklenebilecek bir sonuçtu (Mercan, 2017, 36).

Ancak aradan geçen yıllar boyunca Avrupa Birliği bazı Avrupa vatandaşları için cazibesini yitirdi ve AB karşıtlarının sayısı giderek arttı. Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasını isteyenlerin sayısı da gün geçtikçe artmaya başladı. Böylece 23 Haziran 2016'da yapılan Brexit referandumuna katılan Birleşik Krallık seçmenlerinin çoğunluğu da Avrupa Birliği'nden ayrılma yönünde oy kullandı. Seçmenlerin % 51.9'u Brexit'e (Avrupa Birliği'nden ayrılmaya) evet derken, Birlikte kalma yönünde oy kullananların oranı % 48.1'de kaldı. Birleşik Krallık seçmenlerinin % 71.8'i bu referandumda sandığa giderek oy kullandı. Bu oran Avrupa Birliği'nde yapılan diğer referandumlarla karşılaştırıldığında yüksek bir katılıma işaret etmektedir.

Referandumda "‘Sizce Birleşik Krallık Avrupa Birliği üyesi kalmalı mıdır yoksa üyelikten ayrılmalı mıdır?’ sorusu oylandı. Kampanya iki muhalif grup arasında sürdü. Bir tarafta Birleşik Krallığın taleplerinin AB tarafından değerlendirilmesi ve AB'nin Birleşik Krallığın egemenlik hakkı taleplerinin olumlu yönde

dikkate alması durumunda Birlik içindeki ülkenin daha güçlü olacağı mesajını verecek “kalalım” yönünde oy verecek Brexit karşıtları vardı. Diğer tarafta ise Birleşik Krallığın üye olarak kalması durumunda egemenlik (siyasi, ekonomik, güvenlik ve hatta kültürel) haklarından AB lehine tamamen mahrum kalacağını dolayısıyla da daha güçlü bir Birleşik Krallık için AB’den çıkılmasını gerektiğini vurgulayan “ayrılma” taraftarları vardı” (Sokullu, 2017, 29).

Avrupa entegrasyon tarihinde ilk olan bu ayrılık yönündeki referandum sonucu aynı zamanda bir kırılma noktası oldu. Ayrıca ayrılık kararı Birleşik Krallık’ta çok daha ciddi krizlere ve skandallara neden oldu. Referandumdan evet çıkmasının ardından sadece birkaç saat içerisinde İngiliz Sterlini % 10 dolayında değer kaybetti (Aktaş, 2019, 217). Referandum sonuçları Avrupa’da bir şok etkisi yaratmasına rağmen Avrupa Birliği başlangıçta bu krizi hafif atlatmış görünüyor ancak Birleşik Krallık’ta kriz tahmin edilenden de daha kapsamlı ve etkili oldu. Brexit oylamasının yapıldığı Haziran 2016’dan daha ayrılık sürecinin başlayamadığı Eylül 2019’a kadar üç başbakan değişti.

Avrupa’da özellikle II. Dünya Savaşı’ndan bu yana, ekonomik ve kültürel küreselleşme artarken Avrupa Birliği himayesinde bir entegrasyon süreci yaşanıyor. Kuruluşundan günümüze sürekli genişleyerek ve derinleşerek gelen Avrupa Birliği’nde Brexit bu trendden bir ayrılığa işaret etmektedir. Birleşik Krallık için, AB’yi terk etmek AB’nin uluslar üstü siyasi kurumlarından çekilmek anlamına gelmektedir. Bu durum kalan 27 üye devletle birlikte mal, hizmet ve insanların serbest dolaşımında yeni engellerin oluşmasına yol açacaktır. Dolayısıyla Brexit, AB’nin gelecekteki istikrarı ve daha fazla küreselleşmenin kaçınılmaz olduğu konusunda birtakım soruları da gündeme getirmektedir (Sampson, 2017, 163-184).

2. BREXIT’İN NEDENLERİ

Birleşik Krallıkta ülkelerinin Avrupa Birliği’nden ayrılmasını isteyen hem siyasetçi ve elitler arasında, hem de halk içerisinde önemli bir kesim bulunmaktadır. Brexit’i mümkün kılan sosyal değişiklikler aslında uzun yıllar önce başlamış olan bir süreç sonucunda bu noktaya geldi (Goodwin, 2017, 88). AB’nin bazı AB vatandaşları açısından cazibesini yitirmesini 2000-2007 dönemindeki Avrupa Anayasası çalışmaları sürecinden başlatanlar bulunmaktadır. Hatta bazı uzmanlara göre bu çalışmalar hoşnutsuzlukların ilk aşamasını oluşturmaktadır. İkinci aşamayı da 2011’den günümüze kadar devam eden ve mali uyumsuzlukları, disiplinsizlikleri kapsayan ekonomik krizlerin meydana getirdiğini belirtenler bulunmaktadır. Üçüncü aşamayı ise 2000’li yıllar boyunca varlığını hissettiren göçmen sorununun günümüze kadar giderek yoğunlaşması ve Suriye iç savaşı üzerinden de mülteci krizi ile kesişerek zirve noktasına ulaşması oluşturduğu söylenebilir (Mercan, 2017, 37).

Ayrıca ayrılma yanlılarının genel olarak ulusal egemenlik, ekonomik ve güvenlik gibi temel konular üzerinde durdukları gözlenmektedir. İngiliz siyasetçiler ve karar vericiler çeşitli nedenlerle yıllarca ayrılma yönünde bir söylem kullanarak bunu Birleşik Krallığın üyelik koşullarını kendi lehine düzeltmek ve bazı imtiyazlar elde etmek için kullandılar. Diğer yandan bazı siyasetçiler gerçekten ayrılmak istemedikleri halde sürekli ayrılmayı dile getirerek Birleşik Krallık için imtiyazlar elde etmek isterken bazıları ise gerçekten ayrılmak istiyordu.

Tarihsel olarak Birleşik Krallığın bir tür federal ve birleşik Avrupa’ya dönüşecek olan siyasi bir birliğe sürekli karşı durduğu bilinmektedir. Ekonomik temelde işbirlikleri ile başlayan Birliğin ilk kurumları ise gittikçe siyasi bir birliğe doğru ilerliyordu. Bu yüzden Birleşik Krallık kuruluş yıllarında egemenlik kaygısıyla bu tür bir organizasyona sürekli karşı çıktı. Birleşik Krallık daha 1951’de Paris Antlaşmasıyla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulurken bu topluluğa girmeyerek Avrupa entegrasyon sürecinden uzak durdu.

Ulus devlet üzerinde karar alabilecek niteliklere sahip bir uluslararası organizasyonda yer almak istemeyen Birleşik Krallık 1957’de Roma Antlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulurken topluluğa kurulduğunda buna da dahil olmadı. Bu tür siyasi yönü olan bir organizasyonun kendi egemenliğini etkileyeceğini düşünen Londra sürekli siyasi birlik ve birleşik bir Avrupa yapılanmasına da karşı çıkarak Avrupa Birliği’nin daha ziyade ekonomik bir organizasyon olması yönünde çaba harcadı. Birleşik Krallık bu yüzden Birliğin ilk kurumları oluşturulurken buna dahil olmak yerine İngiliz Bağımsız Devletler Topluluğu (Commonwealth) ülkeleriyle Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi’nin (European Free Trade Association-EFTA) kurulmasına öncülük ederek kendi istediği gibi bir birlik oluşturmaya çalıştı. Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu Fransa’nın çıkarlarına hizmet eden korumacı bir blok olarak gören Londra, ortak pazarın tesis edilmesi, serbest ticaret alanlarının ortadan kaldırılması ve Topluluğun liberal ticari politikalarının oluşturulmasının Fransız çıkarlarına hizmet edeceğini ve bunun Birleşik Krallık tarafından kabul edilemeyeceğini savunuyordu (Sokullu, 2017, 13).

Fakat 1960'larda ekonomik sorunlar yaşanan ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun EFTA'dan çok başarılı ve karlı bir yapı olduğunu gören Londra, 1961'de üyelik için başvuruda bulundu. Birleşik Krallık gibi güçlü bir devletin Fransa'nın çıkarlarına aykırı harekete edeceğini düşünen Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle ise Birleşik Krallığın Amerika Birleşik Devletleri'ne çok bağımlı olduğu ve ekonomisinin Topluluğa girmeye uygun olmadığı gibi bahaneler ileri sürerek üyelik başvurusunu veto etti. 1967'de tekrar üyelik için başvuran Londra'nın ikinci başvurusu da yine benzer gerekçelerle Fransa tarafından ret edildi (Dinan, 2004). Ardından 1969'da De Gaulle'ün başkanlıktan istifa etmesinin ardından Birleşik Krallık'ın üyeliğinin önündeki en büyük engel ortadan kalkmış oldu. Onun yerine gelen George Pompidou Birleşik Krallık konusunda daha ılımlıydı. Böylece Londra Avrupa Toplulukları'na üyelik için yeniden başvuruda bulundu. Bu başvurusu kabul edilen Birleşik Krallık 1973'te üye olabildi.

Fakat Birleşik Krallığın üyeliğinin gerçekleşmesinin hemen ertesi yılı yaşanan hükümet değişikliği ile birlikte üyelik koşulları sorgulanmaya başlanmıştı. Üyeliğin ardından yapılan ilk seçimlerde hükümete gelen İşçi Partisi diğer üye devletlere sunulan avantajların Birleşik Krallık'a sunulmadığını ve bunun Birleşik Krallık açısından adaletsiz olduğunu ileri sürerek, kendisine sunulan ayrıcalıklı üyelik şartlarının tekrar gözden geçirilmesini talep etti. Hatta Londra Hükümeti üyelik süreci üzerinden daha 3 yıl geçmeden 1975'te AET'den ayrılmak için referandum düzenlemeye karar verdi. Ancak seçmenler bu referandumda % 67.23'lük bir oranla Toplulukta kalma yönünde irade beyan etti. Bu referandumda ayrılmak isteyenlerin oranı ise % 32.77'de kaldı. Referandumun katılım oranı ise % 64 olarak gerçekleşmişti. Bu Birleşik Krallık'ta AT üyeliğinin sorgulandığı ilk referandumdu. Bu sonuç 1973-1989 arasında Topluluk üyesi diğer ülkelerle kıyaslandığında ortalama desteğin en düşük olduğu üye devlet Birleşik Krallığı (Sokullu, 2017, 15).

Referandumda AT'de kalma yönünde çıkan sonuca rağmen Birleşik Krallık geçen yıllar boyunca Avrupa entegrasyonuna karşı şüpheli ve sorgulayıcı tavırlarını sürdürdü. Avrupa Toplulukları'nın siyasi bir birlik ve federal bir Avrupa isteği, iktisadi birlik ile ortak para sistemi gibi reformlarına karşıtlık özellikle Margaret Thatcher'ın başbakanlığı döneminde iyice yükseldi (Zengin, 2016). Thatcher bu durumu başarılı bir şekilde kullanarak 1984'te Birleşik Krallığın Topluluklara yaptığı harcamayı indirmeyi başardı. Böylece Birleşik Krallık ile Birlik arasında relatif bir uyum süreci gelişmeye başladı. Ancak daha o dönemde Jacques Delors başkanlığındaki Komisyon daha siyasi bir birlikten yana iken Birleşik Krallığın dayattığı daha liberal ve ekonomik bir birlik sağlanmış oldu. 1995'e geldiğimizde Birleşik Krallık Schengen Bölgesi'ne dâhil olmayı da reddetti. Birleşik Krallığın reddi bununla da kalmayacaktı. Zira devamında Euro Bölgesi'ne dâhil olmayı da reddedecekti. Böylece Euro Bölgesi, Adalet ve İçişleri, Schengen Bölgesi gibi AB'nin temel konularında önemli imtiyazlara sahip olmayı başaran Birleşik Krallık bu konumunu sürekli kullanmaya çalıştı (Aktaş, 2019).

Görüldüğü gibi ayrılma taraftarı olan İngiliz karar alıcıların ayrılma arzusunun önde gelen nedenlerinden birinin egemenlik endişesi olduğu çok uzun yıllardan beri bilinmektedir. AB'nin federal bir yapıya evirildiğini ve bu durumun Birleşik Krallığın bağımsızlığını engellediğini ve Brüksel'in Birleşik Krallığın yönetiminde her geçen gün biraz daha etkin duruma geldiğini ileri süren bazı (özellikle milliyetçi muhafazakâr) İngiliz siyasetçiler bundan rahatsız olduklarını dile getirmekteler. Egemenlik haklarının milli düzeyde uygulanması yerine AB çatısı altında karar mekanizmasının gerçekleştirilmesi, ayrılık taraftarı İngiliz siyasetçilere göre Britanyalıların geleneksel milliyetçilik anlayışı ve kendi iradesiyle hareket etme ve egemen bir devlet olma kabiliyetini kısıtlamaktadır. Bu hoşnutsuzluk ayrıca Federal Avrupa projesiyle yola çıkan Avrupalıların ulaşmak istediği noktanın ruhuna aykırıdır (Zengin, 2016).

Birleşik Krallık, karar mekanizmalarında diğer büyük devletler ile birlikte istişare etmek zorunda ve karar alma mekanizmalarına katılarak en küçük birlik üyesinin dahi görüşünü almak zorundadır. Bu durumu bir türlü içine sindiremeyen İngilizler bu rahatsızlıklarını da değişik şekillerde sık sık ifade ettiler. Ayrıca kurucu ülkeler olan Almanya ve Fransa'nın AB'deki etkinliği, gücü ve bir nevi liderliği de Birleşik Krallığı sürekli rahatsız ediyor. AB'de kendisinden daha etkin ve avantajlı ülkelerin olması onun bu üyeliği bir türlü içine sindirememesine neden oluyor DİL?. Bu durumu sürekli Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini sorgulamasında da rol oynadı. Ayrılık yanlısı bazı siyasetçilere göre Birleşik Krallık ancak AB'den ayrılmak suretiyle Almanya ve Fransa karşısında Avrupa'daki gücünü ve etkinliğini koruyabilir.

Birleşik Krallık üyelik süreci boyunca ayrılma sözünü sürekli bir tehdit ve bir tür şantaj biçiminde kullanarak, ancak üçüncü başvurusunda katılabildiği Birlik içinde bir takım imtiyazlar elde etmeyi başarmıştı. Sürekli AB'deki imtiyazlarını arttırmaya çalışan Londra, üyeliği boyunca da bu konuda önemli mesafeler kat etmişti. Halkı AB referandumu konusunda harekete geçirmek için örgütlenen *People's Pledge* hareketi Eylül 2011'de 100.000 imza toplayarak hükümete "halk referandum istiyor" taleplerini iletti (Sokullu, 2017, 27). Sonuç ayrılma yönündeki talepler kontrolden çıkarak ikinci bir referandumun gerçekleşmesine neden oldu ve 2016 yılında yapılan referandumdan da ayrılma yönünde sonuç çıktı.

Referandum sonuçlarının ardından Birleşik Krallığın AB'den ne şekilde ayrılacağı merak edilmeye başlandı. Avrupa Birliği'nden herhangi bir üye ülke ayrılmak istediğinde bunun nasıl olacağı Lizbon Antlaşması ile belirlenmişti ancak bugüne kadar Birlikten ayrılan olmadığı için bunun nasıl olacağı büyük önem taşıyordu. Nitekim AB'den ayrılmak isteyen bir üyenin ayrılmasını düzenleyen 50. Madde özellikle AB karşıtı İngilizlere, AB'nin üyelerin kaçamayacağı bir hapisane olmadığını kanıtlamak için alınmıştı (Bouillaud, 2017).

Ayrılma taraftarı olan sıradan halk ile karar alıcıların Brexit'i isteme gerekçelerine bakıldığında farklı neden ve beklentilerin olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği'nin büyük genişleme ile 2004 yılında Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti (şimdiki adı Çekya) Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni sınırlarına dahil etmesinin özellikle Birleşik Krallık üzerinde büyük etkileri oldu. Bu bölgelerden milyonlarca Avrupa vatandaşı Birleşik Krallığa göç etti. Referandumun yapıldığı 2016 yılı itibarıyla Birleşik Krallıkta Polonyalı ailelerden doğanların sayısının 911 000 olduğu belirtiliyordu. 2004 ve 2017 yılları arasında Birleşik Krallık'taki yabancı doğumlu nüfus yaklaşık yaklaşık iki katına çıkmıştı. 2004'te 5,3 milyon olan bu nüfus 2017'de 9,4 milyona çıktı. 2017 yılında, yabancı doğum yapan nüfusun % 39'u AB ülkelerinden gelmişti (The Migration Observatory of Oxford, 2018).

Her yıl ortalama 300 000 göçmen Birleşik Krallığa geliyordu. Hükümet bunu 100 binin altına çekmek istiyor ancak AB üyesi olması sebebiyle ulusal kotalar koyamıyordu. Ayrıca üyelikten kaynaklı nedenlerle sınırlarını istediği gibi kontrol edemeyen Birleşik Krallığa bu vesileyle teröristler de gelebiliyor ve AB üyeliğinin bağlayıcılığı nedeniyle teröristleri dahi sınır dışı edemiyordu. Göçmen sorununun ekonomik boyutu da seçmenleri rahatsız ediyordu. AB'deki işsizlik oranı neredeyse Birleşik Krallığın iki katıydı, göçmenlerin sayısı azaltılabilirse ücretler de artabilirdi. Tüm bu eleştirilerle inşa edilen Brexit kampanyası etkili oldu ve ayrılıkçılar kazandılar (Sokullu, 2017, 31).

Buna paralel olarak Euro bölgesinde 2010'dan beri etkili olan kriz özellikle Yunanistan'daki ekonomik kriz Avrupalıları tedirgin ediyordu. Üstelik kriz diğer üye ülkelerden Birleşik Krallığa daha çok göçmen anlamına geliyordu. Bütün bu gelişmeler ve işsizlik birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Birleşik Krallık'ta da sağcı popülist partilerin güçlenmesine yaramış ve bu gücün de Brexit'e kanalize edilmesine olanak sağlamıştı.

3. BREXIT VE POPÜLİZM

Brexit referandumu ile birlikte ilk defa, bir ülke demokratik olarak AB'den ayrılmaya karar verdi. Ve Avrupa Birliği'nin geleceği ciddi biçimde sorgulanmaya başlandı. Elbette bu referandum, Avrupa entegrasyon sürecini sorgulayan tek olay değil ancak bu somut ayrılık Anayasa'nın red edilmesi gibi diğer olaylardan çok daha farklıdır. Bir kere Avrupa Birliği İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli fenomenlerinden bazıları olan ırkçılık, milliyetçilik, faşizm ve Nazizm gibi çatışmacı unsurların tekrar gelişerek Kıta'da yeni savaşların çıkmasını önlemek amacıyla kurulmuştu. Ancak 1980'lerin ortalarından itibaren bu hareketler Batı Avrupa'da yeniden yavaş yavaş gelişmeye başladı. Bir yandan soğuk savaşın sona ermesi ve ideolojiler arasındaki çatışmaların kaybolmaya başlaması (Aktaş, 2014) diğer yandan küreselleşme ve bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler üretim ilişkilerinde ve toplumların dokusunda ciddi değişiklikler meydana getirdi. Bu süreçte kazançlı çıkan az bir kesimin dışında büyük kaybeden kitleler oluştu. Bu kitleleri etkileyen aşırı sağ ve popülist siyasi parti ve hareketler Avusturya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Almanya ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde güçlenmeye başladılar.

Ardından 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan 11 Eylül terörist saldırıları ve bunları müteakiben Londra, Madrid gibi Avrupa kentlerinde yaşanan terörist saldırılar Hollanda'da Theo Van Gogh'un bir fundamentalist İslamcı tarafından öldürülmesi gibi olaylar aşırı sağcı ve popülist partilerin güçlerini daha da arttırarak bazı ülkelerde iktidar ortağı olmasına olanak sağladı. Bunun üzerine 2008'den beri yaşanan ekonomik krizlerle işsizlik artarken Avrupa'ya yönelik artan göçmen akınları daha büyük kitlelerin aşırı sağcı partilere destek vermesine olanak sağladı.

Amerika Birleşik Devletleri ve bazı Avrupa ülkelerinin dahil olduğu koalisyonun Afganistan ve Irak'a müdahalesi ardından "Arap Baharı" olarak adlandırılan sürecin başlaması, Libya ve Suriye'deki çatışmalar Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da radikal islamcı örgütlerin güçlenmesine ve yenilerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Böylece El Kaide ve İŞİD gibi uluslararası terör örgütleri Avrupa kentlerinde de sivillere yönelik büyük kayıpların yaşandığı saldırılar gerçekleştirdiler.

Bütün bu gelişmeler Avrupa'da göçmenleri ötekileştirerek onları ülkelerindeki bütün sorunların müessesibi gibi gösteren aşırı sağcı ve popülist hareket ve siyasi partilerin daha da güçlenmesine neden oldu. Araştırmalar Avrupa Birliği ülkelerinde gelişen popülizmin en büyük nedenlerinden biri olarak göçmenleri göstermektedir. Göçmenler içerisinde en çok sorun olarak görülenler ise Müslümanlar olarak kayıtlara

geçmektedir. Ancak Birleşik Krallık'da başta Polonya olmak üzere Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlere karşı da ciddi bir anti pati olduğunu not etmekte yarar var. Araştırmalar bir yandan Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmenler ve Müslümanların sosyal, kültürel, ekonomik ve kamusal yaşamda ayrımcılığa uğradığını gösterirken, diğer yandan Müslüman nüfusun tehdit olarak algılandığını da ortaya koymaktadır. Avrupa ülkelerinde gittikçe artan göçmen ve Müslüman karşıtlığına paralel olarak göçmenler ve özellikle de Müslümanlara yönelik ayrımcılık her geçen gün artmakta hatta Müslümanların bizzat kendilerinin yanı sıra ev ve işyerleri, cami ve mezarlıkları saldırılara uğramaktadır. Avrupa'da gittikçe artmakta olan bu nefret ve saldırılar toplumsal barış için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

AB ülkelerinde Müslümanlara yönelik gelişen ayrımcılık ve dışlama, 2000'li yılların başından itibaren artarak fiziki saldırılara dönüştü. Özellikle aşırı sağcı ve popülist partilerin ve siyasetçilerin bu saldırıları bahane ederek AB ülkelerinde yaşayan Müslümanları suçlamaları onları hedef haline getirmektedir (Aktaş, 2017). Bu saldırı ve tehditler AB ülkelerinde gittikçe artan aşırı sağ ve popülist partilerin politika ve söylemlerine paralel olarak artış göstermektedir. Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık yanlısı tavır ve davranışları etkileyen faktörler her ülkede aynı sonuçları gelişmesini sağlamamaktadır. Bazı faktörler bazı ülkelerde daha etkili olurken bazılarının etkisi çok daha farklı olabilmektedir. Genel olarak ekonomik krizler, göçmen akınları, küreselleşme, bazı AB politikalarının başarısızlığı, ana akım ve denenmiş siyasi partilerin yönetimlerinde yaşanan olumsuzluklar gibi çeşitli nedenler bunlar arasında gösterilebilir. Araştırmalar bütün bu sebeplerin her ülkede aynı sonuçları doğurmadığını bazı sebeplerin bazı ülkelerde farklı sonuçlar ortaya çıkardığını da göstermektedir.

Bazıları Avrupa'da yükselen aşırı sağ ve popülizmin temel nedeni olarak ekonomik krizi göstermektedir. Bazı durumlarda ekonomik krizin aşırı sağ ve popülizmin yükselmesinde etkili olduğu görülürken ekonomik kriz ile popülizmin yükselişi arasında kurulan bu korelasyon her zaman ampirik bir doğrulamaya dayanmayabiliyor. Nitekim popülizmin herhangi bir ekonomik kriz olmadan da yükseldiği ülkeler bulunmaktadır. İskandinav ülkeleri, Hollanda, Portekiz ve İrlanda buna örnek gösterilebilir.

Diğer yandan Yunanistan'da ekonomik krizin popülizmin gelişmesine etki ettiği görülürken burada ekonomik krizin yanısıra ciddi bir göçmen akını da olmasına karşın bazı münferit olaylar dışında diğer bazı Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi ciddi yabancı düşmanlığı olayları yaşanmadı. Hatta yabancı düşmanı ve ırkçı bir parti olarak bilinen Altın Şafak Partisi mülteci akını ile birlikte çekim gücünü kaybetti. Burada aşırı sağ ve popülizm ile göç arasındaki korelasyonun da ille de her zaman her yerde işlemediği görülmektedir (Balfour, 2017, 62).

Genel olarak AB'de yükselen aşırı sağcı ve popülist hareketlerin sebepleri ve semptomları ile ilgili çok fazla kafa karışıklığı bulunmaktadır. Küreselleşme süreci ve bu süreçte büyüyen eşitsizlikler, kültürel kimlik kaybı korkuları olağan nedenler arasında gösterilebilir. Özellikle hiper-küreselleşmenin 1980'lerin sonundan itibaren eşitsizlikleri gittikçe arttırdığı bilinmektedir. 1970'lerden itibaren gittikçe daha etkin bir şekilde kullanılmaya başlayan neo-liberal politikaların da etkisi ile sosyal devletin törpülenmesi ve dezavantajlı grupların yaşam koşullarının gittikçe daha da kötüleşmesinin de bunda etkili olduğu bilinmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından hızla gelişen küreselleşme sadece ekonomik açıdan değil aynı zamanda eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara erişimdeki eşitsizlikleri de büyüttü.

Ayrıca küreselleşme süreci ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı bilgi toplumunda yaşanan toplumsal ve ekonomik altüst oluşlar, belirsizlikler ve geleceğe duyulan korkular da insanların popülistlerin argümanlarını kolayca satın almasını sağladığı söylenebilir. Yine bu süreçte internet ve teknolojik gelişmelerin aşırı sağ ve popülist görüşlerin kolayca yayılmasına olanak sağlarken bu siyasi partilerin AB karşıtı ve sistem karşıtı ve küreselleşme karşıtı söylemler kullanmasının da bu akımların gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Günümüzde özellikle küreselleşme sürecinden zararlı çıkanlar sorunlarını Avrupa Birliği, Uluslararası örgütler ve çok uluslu şirketler, uluslararası finans kurumları, seçkinler, teknokratlar ve eurokratlar gibi kesimlere bağlamaktadırlar. Aşırı sağcı ve popülist siyasi partiler de bu bunları suçlayarak seçmenlerini arttırmayı başarmaktadır. Böylece mevcut sorunları geleneksel siyasi partiler ve elitlere yükleyen aşırı sağ ve popülist siyasi partiler özellikle iktidara gelmemiş olduğu ülkelerde kolayca taraftarlarını arttırabiliyor.

Küreselleşmenin kültürel boyutu, popülizmin yükselişini, yani ulusal kimliğin göç, küreselleşme ve terörizm tehdidi altında olduğunu açıklamak için sıklıkla analiz edilen bir başka unsur olarak dikkat çekmektedir. Bunlar, popülistlerin sağcı göç politikalarının uygulamaya konulması ve göçmen haklarının daha kısıtlanmasında izledikleri stratejik alanlar olarak dikkat çekmektedir. Örneğin Danimarka'da merkez sağ partinin iktidarda olduğu 2000'li yıllarda Danimarka Halk Partisi'nin desteğine ihtiyacı vardı. Aynı

şekilde İtalya'da Berlusconi'nin popülist hükümetinde, yabancı düşmanlığı ile tanınan koalisyon ortağı Kuzey Ligi'nin talepleri doğrultusunda göçmen haklarının kısıtlanmasını sağlayan politikalar uygulandı. Avusturya'da aynı şekilde FPÖ'nün dillendirdiği politikalar uygulamalı olarak yürürlüğe konularak sosyal devlet ve göçmen haklarında ciddi kısıtlanmalara gidildi. Aynı şekilde Fransa ve Birleşik Krallık'ta aşırı sağ ve popülist partilerin dillendirdiği göçmen karşıtı politikalar merkez sağ ve sol hükümetler tarafından yürürlüğe konuldu. Nitekim Brexit'çilerin büyük bir çoğunluğunun talepleri arasında göçmenlerin geri gönderilmesi ve onlardan boşalacak işlerin kendilerine kalması da yer alıyordu.

Almanya'da göçmen karşıtı PEGIDA Hareketi'nin göçmen karşıtlığını harekete geçirerek popüler hale getirmesiyle Avrupa Birliği, göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanı aşırı aşırı AfD de oylarını önemli oranda arttırdı. AfD 2019 Eylül'ünde yapılan yerel seçimlerde büyük bir başarı yakalayarak bazı yerlerde ikinci büyük parti olmayı başardı. Bütün bu yaşananlar göçmen korkusuyla vatandaşları seferber etmenin ne kadar kolay olduğunu gösterdi. Bu gelişmeler İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudi soykırımını yapan ve bundan yargılanan Almanya gibi bir ülkede bile "öteki"ye nefret duyan ve bu nefreti körükleyerek yayan söylemlerin hükümetlerin stratejik tepkilerini felce uğratmayı başardığını gösterdi. Hükümetler bazen bilerek ve isteyerek bazen de oy kaybetme korkusuyla popülist ve ırkçı göçmen karşıtı söylemlere boyun eğmek zorunda kaldılar.

Popülizmin yükselişinin nedenleri arasında çok fazla irdelenmeyen konulardan biri de gelişmiş temsili demokrasilerin yaşadığı krizdir. Özellikle Avrupa'da Avrupa Birliği'nin önemli bir rol oynadığı karşılıklı bağımlık ilişkisinde bu çok belirgin bir şekilde görülmektedir. Avrupa düzeyinde, iç ve dış politika arasındaki bağlantının fazla olduğu ve karar vericilerin halktan kopuk olduğu bazı kesimler tarafından dile getirilmektedir. Avrupa Birliği'nin karar alma süreçlerinde uluslararası ve hükümetler arası özelliği sadece aşırı sağ ve popülistler tarafından değil geniş kesimler tarafından da eleştirilmektedir. Bu konularda karar alıcılar icra ettikleri görevler için seçilmişler tarafından doğrudan seçilmedikleri gerekçesiyle eleştirilmekte ve meşruluğu sorgulanmaktadır. Nitekim Brexit taraftarlarının referandum kampanyaları sırasında en çok kullanılan konulardan biri de buydu. Ayrılıkçılarının en çok kullandığı sloganlardan biri de "kontrolü tekrar ele geçirmek"ti (Balfour, 2017, 62).

4. AB'İN GELECEĞİ

Avrupa entegrasyon sürecine egemen olan siyasal güçlerin büyük bir kısmı (Hristiyan-Demokratlar, Muhafazakarlar, Sosyalistler, Liberaller) Avrupa Birliği'nin ilk çekirdek kuruluşlarının yaratılmasından bu yana daha birleşik bir Avrupa mücadelesi verdiler. Ancak Birleşik Krallık buna sürekli karşı çıkarak bunun önündeki engellerden biri oldu. Şimdi Brexit'in gerçekleşmesi durumunda AB'nin geleceğinin ne olacağı merak edilmektedir. Acaba Avrupa Birliği hedeflediği bir tür federal birleşik Avrupa yönünde mi yoksa daha ziyade ekonomik bir birlik yönünde mi ilerleyecek? Ya da bazılarının iddia ettiği gibi bir dağılıma sürecine mi girecek? AB'nin bugün karşı karşıya kaldığı sorunlara bakıldığında AB'deki egemen siyasi güçlerin böyle birleşik ve federal bir AB'ye yönelik radikal değişikliklere bugünden yarına karar vermesi pek mümkün görünmüyor.

Nitekim AB'nin geleceği ile ilgili farklı modeller üzerine bir çalışma yürüten Avrupa Komisyonu Başkanı Juncker "çok vitesli bir AB" modeli önerdi. Bu öneriye özellikle Almanya ve Fransa destek veriyor. Çok vitesli AB modeli ile; entegrasyon anlamında bazı alanlarda daha hızlı yol almak isteyen ülkeler birlikte hareket edebilecek. Böylece entegrasyon seviyelerine göre AB içerisinde 2 veya daha fazla grup ortaya çıkabilecek. Böylelikle bazı ülkelerin entegrasyonu daha ileriye taşımak konusundaki çekinceleri ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin, kurucu üyelerin hızına ve standartlarına ulaşamaması, AB'yi daha farklı bir boyuta taşımak isteyen ülkelerin hızını kesmemiş olacak. Ortaya konan bu model ile bir yandan AB içerisinde sınırlı bir şekilde yer almak isteyen ülkelerin Brexit benzeri gelişmelerle AB'den gelecekte ayrılmasının önü kesilirken, bir yandan da AB entegrasyonunun Euro, vergilendirme ve güvenlik gibi belirli alanlarda güçlenerek devam etmesi sağlanacak. Bu şekilde, daha fazla entegrasyona karşı olan ülkelerin her adımı veto etmesinin de önüne geçilmiş olunacak (Seyrek, 2017). Bu gelişmeler AB'nin kademeli olarak egemenliğini sürdürmeye devam etmesinin büyük olasılık dahilinde olduğunu göstermektedir. AB'nin mevcut durumunun devam edeceği anlamına gelen bu tip bir senaryo, genel olarak; politik, ekonomik ve sosyolojik olmak üzere üç temel unsurun varlığı ile de yakından ilişkilidir (Bouillaud, 2017).

1 - Politik: 1950'lerden bu yana Avrupa siyasetine hakim olan siyasi partilerin üye ülkelerde iktidarı elinde tuttuğu ve AB'yi dağıtmaya karar veren hiçbir rakibin büyük bir Avrupa ülkesinde iktidara gelmeyeceği varsayılmaktadır. Ancak geleneksel partilerin seçmenlerinin Avrupa'nın her yerinde erozyona uğradığı da görülmektedir. Birçok AB ülkesinde aşırı sağ ve popülist siyasi partiler (bunların büyük bir kısmı AB karşıtı söylemler kullanmaktadır) oylarını arttırarak önemli siyasi aktörler haline geldiler. Avusturya ve İtalya gibi ülkelerde İktidar ortağı oldular. Şimdilik Avusturya ve İtalya örnekleri AB karşıtı

partilerin iktidara yaklaştıkça AB konusunda daha uzlaşması bir dil kullanmaya başladıklarını göstermektedir. Ancak ilerde bu partilerin nasıl bir yol ve politika izleyecekleri konusunda bugün için kesin birşey söylemek zor görünüyor. Aynı şekilde geçmişte açıkça AB karşıtı sert bir söylem kullanan Fransa'daki Ulusal Cephe (Front National daha sonra Ulusal Birlik olarak adını değiştirdi) de güçlendikçe AB karşıtı söylemlerini yumuşatmaya başladı.

Uzun süreli liberal temsili demokrasi geçmişleri olan ülkelerde aşırı sağ ve popülist partiler güçlenmesine rağmen hala bu ülkelerde demokratik kurumlar ve demokratik bir kamuoyunun varlığı bir şekilde bu aşırı sağ ve popülist partilerin söylemlerini en azından AB konusunda yumuşatmalarını sağlamaktadır. Ancak aynı şeyi eski sosyalist blok bileşenleri Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri için söylemek mümkün görünmüyor. Bugün Slovenya, Slovakya, Sırbistan, Macaristan, Polonya gibi ülkelerde aşırı sağ ve popülist siyasi partiler demokratik kurumları ve toplumsal barışı tehdit eder boyuta varan söylem ve politikalarla gündeme gelmektedir. Özellikle Macaristan ve Polonya örnekleri bu açıdan son derece dikkat çekmektedir.

Macaristan'da 2010'dan beri iktidarda olan Vitor Orban yönetimindeki aşırı sağcı ve popülist hareket açıkça Avrupa'da ve Avrupa Birliği'nde beyaz Hristiyanların üstünlüğünü ve hakimiyetini savunduğunu artık gizlememektedir. Bu hareket Macaristan'dan başlayarak AB'yi içerden dönüştürmek amacıyla ırkçı ve dinci politikalarını açıkça AB'ye dayatmaktadır. Macaristan yönetimi 2016'da AB'yi zorlayan mülteciler krizi sırasında açıkça ve ısrarla bu politikaları AB'ye kafa tutarak bu politikaları konusunda ısrarlı olduğunu AB'ye gösterdi. Bize göre aslında Macaristan'ın AB değerlerine ve evrensel insan haklarına aykırı bu davranışı AB'nin geleceği açısından Brexit'ten çok daha önemli ve tehkeli noktalara varma potansiyeli taşımaktadır. Ancak Brüksel zaten boğuşmakta olduğu çok sayıda krize bir yenisini daha eklememek için kendi varlığının sebebi olan değerlerinden taviz vererek uzlaşmacı tavrını sürdürdü. Aynı şekilde Polonya'daki (PiS) iktidarı ve AB değerleri ile bağdaşmayan cinsiyetçi ve ayrımcı söylem ve politikalarını AB kurumlarında açıkça dile getirdi. Bir kaç AB yöneticisinin cılız eleştirisi ile geçiştirildi. Ancak Polonya AB değerlerine karşı söylem ve politikalarını sürdürmektedir.

AB ülkelerinde devam eden aşırı sağcı ve popülist hareketlerin bu şekilde devam etmesi ilerleyen süreçte AB'nin demokrasi, insan hakları ve normatif dış politika gibi değerlerinden uzaklaşmasına neden olabilir. Aşırı sağcı ve milliyetçi ve popülist yönetimlerin hakim olduğu bir AB'de açıkça beyaz Hristiyanların üstünlüğünü savunan ve bu yönde politikalar geliştiren bir AB çok da ihtimaller dışında değil. Ancak böyle bir AB artık AB olur mu? Böyle bir AB'de göçmenler ve Romanlar gibi toplulukların yaşaması mümkün olur mu? Veya böyle bir Avrupa çevre dünyanın geleceği açısından nasıl bir projeksiyon yapar? Burada bu ve benzeri soruların sorulması son derece hayati önem taşımaktadır.

2 - Ekonomik: Avrupa entegrasyonunun sürekliliğini gören bir senaryo olasılığının ikinci koşulu ekonomiktir: şimdilik, Avrupa entegrasyonuna karşı olan hiçbir firma veya önemli firma grubu bulunmamaktadır. Başta Avrupa veya Kuzey Amerika olmak üzere hemen hemen tüm çokuluslu şirketler, 1950'lerden bu yana Brüksel'deki karar alma süreçlerini etkilemeyi öğrendiklerinden % 100 AB'nin varlığı ve entegrasyonun lehine hareket ediyorlar. Avrupa Komisyonu ile büyük şirketler arasında (örneğin, vergi optimizasyonu hakkında) az sayıdaki yüksek profilli çatışmalar ise (en azından mevcut durumda) herhangi bir değişikliğin habercisi değildir.

3 - Sosyolojik: Avrupa entegrasyonu, küreselleşmeden faydalanmakta olan üst sınıfların desteklediği bir proje olmaya devam eder. Bu nedenle sosyal hiyerarşinin tepesindekiler, Avrupa entegrasyonuna elverişli olan çoğu ülkede aynı şekilde kalmaya devam eder. Euro bölgesinde, güçlü bir para birimi olan Euronun işleyişi, çok az enflasyonla ancak tasarruflarının değerine bağlı olarak tüm sosyal grupları tatmin edebilir. Bu, AB'yi giderek daha elitist bir proje haline getirir ancak aynı zamanda finansal, entelektüel, örgütsel kaynakları entegrasyon için mobilize etmeyi de kolaylaştırır. Kamu otoriteleri (kurum kuruluşlar, şirketler, STK'lar, şehirler, bölgeler) AB'nin eksikliklerini telafi edecek ve AB'nin olası iflasının ötesinde Avrupa entegrasyonuna devam edecektir. Nitekim Brexit'in ertesi günü Paris ve Londra şehirleri arasında yapılan işbirliği anlaşması bu öngörünün ilk örneği olarak gösterilebilir (Bouillaud, 2017).

Diğer yandan Brexit'in AB'yi bir dağılma sürecine götüreceğini ileri süren görüşler de az da olsa dile getirilmektedir. Brexit referandumu arifesinde, Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk, AB'ye karşı bir oylamanın "Batı Medeniyeti'ne" son verecek bir olay olabileceğini ileri sürdü (www.euroactiv.fr). Bu biraz abartılı bir yaklaşım gibi görünebilir ancak bu görüşe katılanlar bulunmaktadır. AB karşıtı aşırı sağcı, milliyetçi ve popülist söylemler ve bu söylemlerin vatandaşlar tarafından kolayca satın alınması, "Brüksel" in giderek daha çok kontrol edilemeyen yabancı bir güç olarak algılandığını göstermektedir. Nitekim Jabko Avrupa'yı tek bir pazar fikri etrafında yeniden inşa etme fikrinin AB'nin meşruiyeti için bir felaket olarak görüldüğünü (Jabko, 2009) savunmaktadır. Kuruluş yıllarında Avrupalı işçiler entegrasyon sürecini

mutluluklarına bariz bir katkı alarak görüyorlardı. Bugün ise bu durum çok farklı boyutlara varmış durumda. AB artık daha çok seçkinlerin mutluluklarına katkı sunmaktadır.

Brexit kampanyasında göçmenlerin ülkelerini terk etmesini isteyen Brexitçilerin taleplerine bakıldığında bu açıkça görülmektedir. Bugün Birleşik Krallık'ta çalışan, burada yaşayan, eğitim, sağlık ve sosyal haklardan yararlanan büyük bir kısmı Polonyalı ve Doğu Avrupalı Avrupa vatandaşlığına sahip göçmenler Brexitçilerin en büyük hedefleri arasındaydı. Daha fazla iş ve daha iyi maaş umuduyla hareket eden birçok ayrılıkçı Brexit sayesinde bu göçmenlerin ülkelerinden sürüleceğini ve onların işgal ettiği işlerin kendilerine kalacağını umut ederek kampanyalara katıldı. Ayrılıkçılar arasında Hindistan, Pakistan (Cockburn, 2019) ve Türkiye kökenli göçmenlerin bulunması da son derece ilginçti.

Avrupa'da entegrasyon sürecinin kuruluş yıllarında süreç işçiler için büyük avantajlar sağlıyordu. AKÇT'nin kuruluşu ile sektör işçilerine serbest dolaşım eşit ücret, sosyal konutlar gibi birçok şey işçileri ve dar gelirliyi umutlandırıyordu. Ancak küreselleşme süreci ve gittikçe devasa boyutlara varan göçmen hareketleriyle birlikte bu durum değişti. Böylece yabancı düşmanlığı yapan milliyetçi hareketler kendi insanların iş ve maaşını koruyamayan AB'yi kolayca eleştirebilecek hale geldiler.

SONUÇ

Birleşik Krallık Avrupa Birliği'nden ayrılrsa da ayrılmasa da Brexit Avrupa'nın belki de dünyanın en ilginç referandumlarından biri olarak tarihe geçecek. İlginç bir şekilde Birleşik Krallık halkını AB'den ayrılma veya AB'de kalmak için sandığa götüren dönemin Başbakanı David Cameron Brexit karşıtı oy kullanacağını ilan etti ve Brexit yani ayrılık yanlısı sonuç çıkınca da istifa etmek zorunda kaldı. Bu durum çok açık bir biçimde aslında İngiliz siyasetçilerin AB'den ayrılma söylemini sadece Birleşik Krallığın üyelik koşullarını biraz daha kendi lehine çevirmek ve imtiyazlarını biraz daha arttırmak için tasarladığını, ancak Brexit'in değişik nedenlerle kontrolden çıkarak gerçekten ayrılık yönünde bir kararın çıkmasına neden olduğunu göstermektedir. Nitekim İngiliz muhafazakâr ve milliyetçilerinin, "Brüksel"e karşı tüm eleştiri ve söylemlerine rağmen, alternatif bir projelerinin olmaması bunu açıkça göstermektedir.

Eğer öyle değilse acaba AB'nin küresel bir güç olarak gelişmesini engellemek isteyen ABD ve Rusya gibi ülkelerin parçalanma oyununa geldiği yönündeki komplo teorilerinin haklılık payı olabilir mi? Yoksa İngiliz siyasetçilerin bizzat kendilerinin de içinde yer aldıkları veya alet edildikleri ayrılma sürecindeki bariz şaşkınlıklarının kaynağı nedir? Ayrılık kararının ardından yaşanan krizler ve üç başbakanının değişmesi buna rağmen hiçbir hükümetin bu konuda açık bir planının olmaması da bu soruların haklılığını teyit etmektedir.

Diğer yandan AB üyesi ülkelerin elitleri bugün güçlü siyasi, ekonomik ve sosyal çıkarlarını desteklemek için hala mevcut yapıyı desteklemek konusunda bir araya gelebiliyor. Bu durum Brexit gerçekleşse de gerçekleşmese de AB'nin mevcudiyetini koruyacağını bariz bir işareti olarak görülebilir. Bununla birlikte, mevcut tarihsel analogiler ve AB'de yükselmekte olan aşırı sağcı ve popülist siyasi partiler ve hareketlerin kazandığı güç dikkate alındığında asıl riskin AB'nin varlığını sürdürdüğü bir ortamda mevcut AB'nin değerlerine karşı ırkçı ve ayrımcı bir AB'nin ortaya çıkmasında. Bugün kimsenin AB'nin yerine koyacak bir alternatifi görünmemektedir. Bu durum, AB'nin geleceği açısından güven verici unsur olarak görülebilir fakat kuruluş yıllarındaki değerlerinden kopmuş beyaz Hristiyanların üstünlüğüne inanan ve diğer toplumlara ayrımcılık yapan bir AB'nin AB olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği bir başka soru ve yazı konusu. Ancak bu riskin varlığı gözden kaçırılmaz.

Diğer yandan bir başka olasılık olarak; Avrupa'daki seçkinler içinde AB'nin geleceği ile ilgili farklı görüşler ve ciddi bölünmeler bulunmaktadır. Bu bölünmeler tehlikeli görünse de aslında, yeni fikirlerin ve vizyonların ortaya çıkması için bir alan yaratmaktadır. Bu noktada Brexit'in daha entegre, daha sosyal ve birleşik bir AB için fırsata dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği sorusu haklı olarak sorulabilir. Bu sorunun olumlu cevaplanması durumunda o zaman AB'nin küresel ekonomiyi biraz olsun daha insani ve yoksulların lehine doğru bir yöne doğru itip kendi kuruluş amacı olan barışın tesis edilmesi için bir fırsata çevirip çeviremeyeceği sorusu akla gelmektedir. Ki bu aynı zamanda kendi geleceğini kurtarması anlamına gelecektir. Ancak mevcut durumda seçkinler içinde AB ile üye devletler arasında bir güç dengesi veya bir daha sosyal ve federalist bir vizyon için çoğunluk desteği konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu da uzun vadede bir vizyon geliştirebilecek, seçkinlerin ve halkın çoğunluğunun desteğini toplayan siyasi bir liderliğin ortaya çıkması ihtiyacını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Aktaş, Murat (2019). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Bursa: Dora Yayınları.

Aktaş, Murat (2018). Avusturya'da Aşırı Sağın Meşrulaşması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Cilt: 11 Sayı: 60, s. 276-286.

- Aktaş, Murat (2017). AB Ülkelerinde İslamofobi ve Terörizm. *Ombudsman Akademik*, Yıl: 4, Sayı: 7, Temmuz-Aralık, s.127-155.
- Aktaş, Murat (2014). Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi, Ankara Üniversitesi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:13, Sayı:1.
- Balfour, Rosa (2017). La (résistible) montée du populisme en Europe et son impact sur la coopération européenne et internationale, Les défis à venir de l'Union européenne. *Annuaire IEMed de la Méditerranée*.
- Bouillaud, Christophe (2017). L'Europe après le Brexit : Quels scénarios ?. *Sciences Humaines*, Mart-Nisan.
- Cockburn, Patrick (2019). Etnik azınlıklar ülkenin dört bir yanında her zamankinden daha fazla şiddete maruz kalıyor ve hepsi Brexit yüzünden. *The Independent Türkçe*. 16 Haziran 2019, <https://www.independentturkish.com/node/42186/yazarlar/etnik-az%C4%B1n%C4%B1klar-%C3%B1lkenin-d%C3%B6rt-bir-yan%C4%B1nda-her-zamankinden-daha-fazla-%C5%9Fiddete>, (20.08.2019).
- Dinan, Desmond (2004). *Europe Recast: A History of European Union*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Euroactiv, euractiv.fr/section/royaume-uni-en-europe/news/tusk-begs-brits-to-vote-remain-in-brexit-referendum/, (30.12.2018).
- Goodwin, Matthew (2017). Explaining the Vote for Brexit. *The Rise of Populism: Lessons for the European Union and the United States of America*. (Eds.) Andis Kudors, Artis Pabriks, Riga: University of Latvia Press.
- Jabko, Nicolas (2009). *L'Europe par le marché Histoire d'une stratégie improbable*. Paris: Presses de Sciences Po.
- Mercan, Sezgin (2017). Avrupa Bütünleşmesinin 'Brexit' Ardındaki Geleceği. (in) *Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği*, İstanbul: Akademos Yayınları.
- Sampson, Thomas (2017). Brexit: The Economics of International Disintegration. *Journal of Economic Perspectives*, Cilt: 31, No:4, 2017, s.163-184.
- Seyrek, D. Murat (2017). Çok vitesli AB: Türkiye için risk mi fırsat mı?. DW Türkçe, 28.02.2017, <https://www.dw.com/tr/%C3%A7ok-vitesli-ab-t%C3%BCrkiye-i%C3%A7in-risk-mi-f%C4%B1rsat-m%C4%B1/a-3774482,5> (07.08.2019).
- Sokullu, E. Canan (2017). İngiltere'nin AB ile İmtihanı: Siyasal Söylemlerde Avrupa Şüpheliğin Evrimi ve Brexit. (in) *Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği*. İstanbul: Akademos Yayınları.
- The Independent, (2013). *Parliament chief: The EU is not in a good state*. 12.05.2013, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/martin-schulz-europe-needs-to-change-let-the-debate-begin-8612684.html>(08.09.2019)
- The Migration Observatory of Oxford (2018). *Migrants in the UK: An Overview*. 15 Ekim 2018, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/migrants-in-the-uk-an-overview/>, (08.09.2019).
- Zengin, Can (2016). Brexit'in Psikolojik Boyutu. *Bilgesam Analiz/Avrupa*, S.1343.